

תוספת שבת

הרב אליהו מאיר פייבלזון

דברי תורה אלו – על המעבר מהחול אל הקודש – נמסרו לכבודו ולעילוי נשמתה של הרבנית המנוחה, מרת יוכבד בת הרב שלום גילרנט, אשת יודית מורנו ורבנו הרב יהושע שליט"א.

כל ימיה עסקה בתיקון עולם החול בעבור הקודש, בחייה העצמיים, שהיו עשירים ומלאי דעת, בגידול ילדיה, שהיה מלא חיים ומסירות, בסיוע לנזקק ולדל, ובהעמדת תורתו העשירה והרחבה, המקיפה והעמוקה של בעלה שליט"א.

יחבוש ה' שבר עמו ומחץ מכתו ירפא

.א

בשו"ע (סי' רסא ס"ב) איתא, י"א שצריך להוסיף מחול על הקודש, וזמן תוספת זו הוא מתחילת השקיעה שאין השמש נראית על הארץ עד זמן בין השמשות, והזמן הזה שהוא ג' מילין ורבע רצה לעשותו כולו תוספת עושה רצה לעשות ממנו מקצת עושה, ובלבד שיוסיף איזה זמן שהוא וודאי יום מחול על הקודש, ע"כ. דברים אלו מבוססים ובנויים על שיטת רבנו תם בגדר בין השמשות, ולדידן אין דברים אלו שייכים כלל, ומן הזמן שמכנה המחבר תחילת השקיעה, לדידן היא שקיעת החמה היחידה, ואז מתחיל בין השמשות ואסור במלאכה מספיקא דאורייתא. אבל עצם חיוב התוספת צריך להעמידו כמובן גם לדידן, ובהכרח תוספת שבת היא קודם שקיעת החמה.

ומה שכתב המחבר דין תוספת בתורת י"א, הוא מפני שיטת הרמב"ם שהזכיר תוספת רק בענינא דיוה"כ (פ"א משביתת העשור ה"ו), ובפשטות רק לגבי מצוות עינוי ולא לגבי איסור מלאכה, ובשאר שבתות ויו"ט אין דין

תוספת כלל. ועיין בב"י (סי' רסא) דנ"ל דלהרמב"ם בשבת ויו"ט אין תוספת גם לא מדרבנן, שהרי אם היה הרמב"ם מודה בדין דרבנן כזה היה צריך להזכירו בהלכות שבת. ועיין בדברי הרמב"ם (פכ"ט מהלכות שבת הי"א) שהביא הדין שאפשר לקדש קידוש על היין לפני כניסת השבת, וביאר דין זה בזה"ל, שמצוות זכירה לאומרה בין בשעת כניסתו ויציאתו, בין קודם לשעה זו במעט, עכ"ל. ומשמעות הדברים שאינו מוצא מקום לתוספת קדושת שבת שאפשר יהיה לעשות בה קידוש.

אבל רוב הראשונים נקטו דלא כהרמב"ם, וכך בפשטות נקטינן, ומצווה זו נוהגת מדאורייתא בכל שבת ויו"ט, הן בכניסתן והן ביציאתן. ועיין סי' רצג ס"א שם הביא המחבר דין תוספת במוצ"ש בסתמא בלי להזכיר י"א. ולא נתברר כל הצורך מהו דין התוספת שנתחייבנו בו, האם רק לפרוש ממלאכה או לקבל עליו קדושת שבת ויו"ט. ולהרמב"ם דאין תוספת אלא על מצוות עינוי ואפילו ביוה"כ אין חייב לפרוש ממלאכה, בוודאי אינו מקבל קדושת יוה"כ. ויל"ע אם אפשר ללמוד משיטת הרמב"ם גם להחולקים עליו, דאף שלדידהו יש תוספת גם במלאכה וגם בכל שבת ויו"ט, מ"מ גדר התוספת אינו משתנה מאשר אליבא דהרמב"ם, ולעולם לא חייבה תורה לקבל קדושת שבת, או שלחולקים על הרמב"ם המצווה היא לקבל קדושת שבת.

ולשונות המשנ"ב בזה לא איתבררו לגמרי, שהרי בסי' רצג ס"א שכתב המחבר "מאחרין תפילת ערבית כדי להוסיף מחול על הקודש", כתב המשנ"ב (ס"ק א) וז"ל, מאחרין - היינו אף דמן הדין סגי במה שיתעכב מלעשות מלאכה עד הזמן המבואר בס"ב [ג' כוכבים קטנים, שהוא קודם זמן צאה"כ האמיתי], מ"מ לכתחילה ראוי ונכון, וכן מנהג כל ישראל לאחר את התפילה כדי שיתווסף יותר מחול על הקודש, עכ"ל. ומשמעות הדברים, שחיוב תוספת בפשטות הוא רק מניעה ממלאכה, ורק ראוי ונכון להוסיף גם קדושת שבת ממש. ובסי' רסא ס"ק כא כתב וז"ל, רצה לעשותו - היינו על ידי דיבור שהוא מקבלו עליו לשם תוספת שבת או ע"י אמירת ברכו, עכ"ל.

ובהמשך דברי המשנ"ב הסתפק אם מהני קבלה בלב. ולכאורה בוודאי אין הדיבור דרוש בשביל לפרוש ממלאכה, אלא בשביל שתחול עליו קדושת שבת. וגם קבלה בלב, המשמעות היא שהאדם מחיל על עצמו קדושת שבת, אלא שעושה זאת במחשבה ולא בדיבור. ולחלק בין כניסת שבת ליציאתה לכאורה אין מקום, שהרי חיוב תוספת הוא אחד בשניהם, וצ"ע. ואינני יודע ליישב שיטת המשנ"ב.

השו"ע (סי' רסא ס"א) הביא דינא דמתני' דבבין השמשות התירו דברים האסורים משום שבות, כמעשר דמאי הטמנה ועירוב חצירות. ובסעיף ד כתב המחבר שכל קולות אלו לא נאמרו אחר עניית ברכו, משום שהוא קבלת שבת. ועיין במשנ"ב שם שממילא כל ההיתר המבואר בשו"ע, היינו דווקא במקום שאין ציבור, דאי יש ציבור קיי"ל שנגרר היחיד אחר הציבור וחיילא עליה קדושת שבת לגמרי. וצ"ע, שהרי לרוב ראשונים יש חיוב לקבל שבת לפני כניסתה מדין תוספת שבת, ודינא דמערבין וטומנין ומעשרים צריך להעמידו בעבריין שלא קיים חיוב דאורייתא של תוספת שבת, והוא דוחק גדול.

ובדגול מרבבה כאן הקשה מהא דהשו"ע עצמו הביא דין עירוב חצירות בבין השמשות בסי' שצג ס"ב, ושם הביא ב' דעות לגבי היתר עירוב אחרי שקיבל תוספת שבת, ואילו כאן בסי' רסא הביא רק דעת האוסרים. וכתב ליישב בזה"ל, ונראה, דשם קאמר שקיבל תוספת שבת ומיירי שאמר בפירוש שמקבל תוספת שבת, א"כ לא קיבל רק איסור עשה, משום הכי יש להקל בשבות. אבל כאן מיירי אחר עניית ברכו שזמן הסתם מקבל קדושת שבת ממש, השמיט דעת המיקל, עכ"ל. ואע"ג שאין הלשון מבורר כל כך, אולי אפשר לומר שלזה כוונתו, שיש מי שפורש ממלאכה בלבד ואינו מקבל קדושת שבת כלל, ויש מי שמקבל עליו קדושת שבת ממש. ואם כנים הדברים אפשר היה ליישב שמצוות תוספת שבת אין בה חיוב לקבל קדושת שבת, אלא רק לפרוש ממלאכה, ובכה"ג נוהג בשופי דין מערבין וטומנין בבין השמשות.

ועיין בביאור הלכה שם (ד"ה אין מערבין), שהביא הרבה אחרונים

הסוברים דהיכא שיחיד קיבל עליו שבת מותר לערב ולטמון ורק קבלת הציבור אוסרת. ומשמע דלא סבירא ליה להדגול מרבבה, וס"ל שחייב תוספת שבת מחייב לקבל קדושת שבת. ובפשטות יל"ע במשמעות עצם דברי האחרונים, האם קבלת היחיד אינה מחילה עליו קדושת השבת גמורה, ואם יש בזה חילוק מקבלת הציבור. ונראה לפרש שאין חילוק, וקבלת היחיד מהניא שתחול עליו קדושת שבת כמו קבלת הציבור, אלא שעצם קדושת השבת אין בה בשביל לאסור מלאכות אלו, שהרי זו תקנת חכמים להקל עליו בשבותים אלו כל שאינו שבת בוודאי, רק שקבלת הציבור אוסרת עליו לפרוש מהם ולעשות מלאכה, וצ"ע.

ואחי הג"ר אריה שליט"א העיר דבשלמא אם מצוות תוספת מחייבת לקבל קדושת שבת, נלמד מעצם החיוב הזה שיש אופן ואפשרות דאורייתא להוסיף מחול על הקודש, אבל אם מצוות תוספת אין לה עניין עם הקדושה, מניין למדנו שיש בכלל אפשרות כזו להוסיף מחול על הקודש, ובוודאי קשה לומר שהוא דין דאורייתא. וחזינן דהרמב"ם שבוודאי סבירא ס"ל שמצוות תוספת אינה כי אם לפרוש מעינוי, לא מצאנו שיש בשיטתו מציאות של להוסיף בקדושת שבת. והראני שכך הדברים מבוארים בשיטת הרמב"ן בספר תורת האדם (דף רנ במהדורת מוסד הרב קוק), שדן אם שייכא קבלה להוסיף לתענית ת"ב, וכתב בזה"ל, והוא עניין ליום הכיפורים בלבד מפני שיש לו תוספת יש לו קבלה ותוספת והפסק, אבל שאר תעניות שאין להם תוספת, אם הפסיק ונמלך דבר פשוט הוא שחוזר ואוכל, עכ"ל. וביאר דבריו, דרק ביוה"כ שיש מצוות תוספת יש אופן של קבלה להוסיף בתענית, אבל בשאר תענית ציבור שלכו"ע לא נאמרה מצווה של תוספת, אין אפשרות לקבל על עצמו להוסיף בתענית. וחזינן דהאפשרות להחיל על האדם קדושת היום מלפני חלותו, היא דווקא מחמת המצווה שציוותה תורה להוסיף. אמנם יש להעיר בזה, שהרי הרמב"ן לשיטתו שולל את האפשרות של תוספת לת"ב, ואנן קיי"ל דגם בת"ב מהני קבלה לאחולי תענית עליה כמבואר בשו"ע (סי' תקנ"ג ס"א).

והרמב"ן עצמו בהמשך דבריו שם (דף רנד) כתב באופן אחר, שמהשקיעה ואילך אפשר לעשות את היום הזה כמחרתו, ולכן גם בתענית דרבנן אפשר לקבל תענית. וסברות אלו שייכות לשיטת ר"ת בגדר בין השמשות, ויל"ע אם יש להם שייכות לדין, וצ"ע בכל זה.

ועיין בתוס' ברכות (כו, ב' ד"ה צלי), שכתבו שאין להתפלל מעריב של מוצ"ש בשבת כי אם במקום צורך מצוה, כגון שצריך למול תינוק ולא יהיה לו יין להבדלה אם לא יבדיל עכשיו, אבל בלא זה צריך להוסיף מחול על הקודש מדאורייתא, ובוודאי אין עושה שום מלאכה קודם זמן צאה"כ. ולכאורה כוונתו שע"י שמבדיל מבעוד יום, מונע מעצמו המשך קדושת השבת אחרי צאה"כ, שעד אז אין שייך שום הפקעה בקדושת שבת. ומבואר שיש חויב דאורייתא להוסיף זמן של קדושת שבת ממש. וצ"ע איזה צורך מתיר להפקיע מצווה זו של תוספת שבת.

ב.

בגמ' ברכות (כו ב'), אהא דרב מצלי של שבת בערב שבת, שאל ליה רבי ירמיה בר אבא מי בדלת, והשיב לו רב אין בדילנא. וכתב רש"י שם וז"ל, מי בדלת מן המלאכה הואיל וקבלת עליך שבת בתפילתך, עכ"ל. ולכאורה המובן בדברי רש"י שרבי ירמיה שאל על הפרישה ממלאכה, אבל טעם הפרישה אינה משום חובה כלשהי, שהרי לא עסקינן שם במצוות תוספת שבת, אלא שעצם תפילת ערבית וברכת קדושת השבת שבה חשובים קבלת שבת ומחילים עליו קדושת שבת, וממילא צריך לפרוש ממלאכה. וי"ל שרש"י פירש כך, ולא העמיד העניין בפרישה ממלאכה לבד, משום שלא ראה סברא שברכת קדושת השבת שבמעריב תאסור עליו מלאכה, אם לא מפני שחלה עליו קדושת שבת. ואם כנים דברינו, יש כאן סוגיה בגמ' המפרשת שיש אופן שבו חלה על האדם קדושת שבת, ונאסר במלאכה מכח קבלה זו.

ושם בהמשך הגמ', איבעיא להו אם אומר קדושה על הכוס ומסקינן שכן,

וי"ל שהאפשרות להוסיף מחול על הקודש היא מדאורייתא, ולכן מועילה לקידוש היום דבר תורה. וכך הכריע בשו"ע (סי' רסז ס"ב) שמקדשים בזמן תוספת שבת, שהרי כתב שאפשר לאכול סעודת שבת בזמן זה, ובוודאי מקדש טרם סעודתו. וברמב"ם ביאר הדברים באופן אחר, שמצוות קידוש יכולה להתקיים סמוך לכניסת השבת מלפניה. אבל מדברי רש"י נראה כדברינו שחלות השבת עליו אוסרת במלאכה, ומסתמא זהו גם הטעם שמועיל קידוש בזמן זה.

וזהו לשון השו"ע שם, מקדימין להתפלל ערבית יותר מבימות החול, ובפלג המנחה יכול להדליק ולקבל שבת בתפילת ערבית ולאכול מיד, ע"כ. ובפשטות משמע שראוי הדבר להתפלל מעריב קודם צאה"כ, אף למי שרגיל להתפלל מנחה אחרי פלג המנחה, ובעלמא אין לו היתר להתפלל מעריב קודם הזמן משום תרתי דסתרי, כדכתב המחבר עצמו בסי' רלג ס"א, הכא שרי משום שמקבל עליו שבת. וכך כתב במשנ"ב (ס"ק ג) בשם המ"א. וצ"ע להבין סברא זו, חדא שהרי בגמ' ברכות אמרו שרב התפלל של שבת בערב שבת, והיינו משום דנקט כרבי יהודה בעניין פלג המנחה סוף זמן מנחה ותחילת זמן ערבית, וממילא אם נוהגים כן היינו רק כרבי יהודה, והווי סתירה להא שמתפללים מנחה אחר פלג המנחה. ועוד, שהרי רק לרבי יהודה שמעינן שאפשר לנהוג הנהגת לילה מבעוד יום, ואילו תוספת שבת אינה שייכת לזה שהרי מוסיפין גם ביציאת שבת, ובוודאי לא שמענו שעושים לילה ליום לשום דעה, וע"כ תוספת שבת אינה עושה את היום ללילה אלא את החול לקודש, ומדוע שיהיה ראוי להתפלל ערבית קודם הזמן רק בגלל שקיבל שבת.

ובמשנ"ב שם כתב שאין לנהוג כפי שכתב במחבר בעניין ערבית, רק בתנאי שלפחות באותו היום התפלל מנחה לפני הפלג. וזאת אע"פ שסתימת הפוסקים שבעלמא אנו מקפידין על תרתי דסתרי אף שלא באותו היום, כמבואר בסי' רלג, הכא נקט פשרה בין סברת המחבר שאין לחשוש לתרתי דסתרי אם קיבל עליו שבת, לבין מה שנקטנו בעלמא בעניין תרתי דסתרי,

אבל סברת המחבר היא בהכרח גם אם התפלל מנחה באותו היום אחר הפלג. ולכאורה סברת המחבר היא שקבלת השבת פועלת להפוך הזמן לגמרי והיום הפך ללילה, וזה אפילו דלא כרבי יהודה, וצ"ע ממשמעות הגמ' בעניין זה.

ג.

עוד כתב המחבר, שאפשר לאכול מיד אע"פ שעדיין לא הגיע זמן שבת עצמה, כיון שכבר קיבל תוספת שבת. ומכלל הדברים נראה שמקיימים מצוות סעודת שבת בזמן התוספת, ואין משמע שמחויב להאריך הסעודה עד אחר צאה"כ. וכדברים האלה הביאו מבואר בריש פרק ערבי פסחים, בדברי התוס' שם (ד"ה עד שתחשך) ובדברי הרא"ש שם (סי' ב). ומבואר בלשון הרא"ש שם שהוא מפני שמוסיף מחול על הקודש. ועיין במג"א שם (ס"ק א) שהביא דברי השל"ה בשם ספר חסידים, שחייב לסיים הסעודה בלילה ולאכול כזית בלילה, וכתב שהתוס' והרא"ש כתבו לא כן, וביאר הטעם משום שמפלג המנחה חשבינו לילה והיינו כרבי יהודה. ובט"ז (סי' רצא ס"ק ו) כתב כדברינו, בזה"ל, ול"נ כיון דתוספת מחול על הקודש הוא דאורייתא, ע"כ יצא שפיר אפילו גמר קודם הלילה, עכ"ל.

ונפ"מ אם יכול לצאת סעודה שלישית בזמן התוספת לאחר הלילה, שהרי כח התוספת הוא גם במוצ"ש, ואילו סברת פלג המנחה אינה שייכת אלא בערב שבת. ויש לדון בעניין אחר, שהרי ברמ"א (סי' תרצה ס"ב) כתב שצריך שרוב סעודת פורים תהיה ביום, ומשמע שגם אם אוכל דיו מבעוד יום, יש חסרון בעצם הדבר שממשיך רוב הסעודה בלילה. ויל"ע אם סברא זו שייכת בסעודה שלישית, ולכאורה יש לדון אם תוספת קדושת השבת מכרעת שכל הסעודה היתה בשבת, וצ"ע.

והרבה אחרונים העירו מדברי תוס' בכתובות (מוז, א' ד"ה דמסר), דשעה אחת קודם יו"ט שהוא כיו"ט לעניין מלאכה דתוספת דאורייתא, ומ"מ אין אז איסור של אין מערבין שמחה בשמחה, משום שלא נוהגת אז מצוות שמחת חג. ובפשטות לשונו נראה שפורש ממלאכה משום מצוות תוספת, ולא חלה

עליו קדושת שבת. וי"ל עוד, שגם אם מקבל עליו קדושת שבת יו"ט, חלים עליו רק הדינים הנובעים מקדושת השבת או היו"ט, אבל המצוות השייכות לחג כולו ונוהגות גם בחול המועד, י"ל שלא שייך לגבם תוספת. ועיין בדברי המג"א בעניין האוכל סעודה בסוף שביעי של פסח וממשיך בה ללילה, שיכול לאכול חמץ קודם הבדלה, משום שאיסור חמץ אינו שייך ליו"ט מדנוהג גם בחול המועד.

ולפ"ז יש לחלק בין סעודת שבת ויו"ט שהם מפני קדושת הימים, כדדרשו מקרא קדש קדשהו באכילה ושתיה ומזה נובע חובת סעודה, ואילו מצוות שמחה אינה שייכת לקדושת הימים ונוהגת גם בחוה"מ, וצ"ע בסברות אלו. לפי הדברים האלה יש לדון אם שייך חובת תוספת בחול המועד, והכוונה אם יכול לאכול חמץ במוצאי שביעי של פסח מיד בצאה"כ, או לאכול חוץ מסוכה מיד בצאה"כ של ליל שמיני עצרת. וידועים דברי הט"ז שכתב שמשקיבל עליו קדושת יו"ט של שמיני עצרת, נפטר ממצוות סוכה ויכול לאכול חוצה לה, וזה בוודאי צ"ע, שהרי התורה ציוותה או לפחות נתנה אפשרות להוסיף מחול על הקודש, אבל לא לעקור קדושות וחובות אחרים שיש לו, וצ"ע בכל זה.

ד.

כתב בערוך השולחן (סי' רסא ס"ב) וז"ל, וזהו שכתב רבנו הב"י י"א שצריך להוסיף מחול על הקודש, וכתב בלשון י"א משום דהרמב"ם והטור לא הזכירו זה רק בתוספת יוה"כ לעניין עינוי בלבד, מיהו רוב רבותינו פסקו דיש מן התורה תוספת שבת ויו"ט, אמנם לדינא נ"ל דאין נפ"מ, דהא זהו פשיטא שמוכרח להפסיק ממלאכה קודם השקיעה מעט דלצמצם אין כח ביד בשר ודם, וא"כ הרי יש כאן תוספת ג"כ שהרי אין שיעור להתוספת, עכ"ל.

ודבריו צ"ע, שהרי נתבאר בדברי הרא"ש ברכות (פ"ד סי' ו') וז"ל, ונראה אע"ג דסבירא לן כרבי יהודה לעניין תפילת הערב שהיא שעה ורביע קודם הלילה, לעניין תוספת שבת אין צריך כל כך שיעור גדול לתוספת, מיהו

נראה שצריך שיעור, עכ"ל. ועיי"ש שהביא ראייה מהני נשי דאכלי ביוה"כ עם חשיכה ואינן מקיימות תוספת, ובוודאי לא אכלו סמוך לשקיעה ממש. וכדברים האלה כתב הרמב"ן בספר תורת האדם בעניין אבילות ישנה, וז"ל, ולא נתנו חכמים שיעור לתוספת זו למטה, אלא שיוסיף שיעור הנראה לעיניים שהוא תוספת, עכ"ל.

וראיתי מי שהקשה, כיון שבין השמשות הוא ספק לדין אם יום הוא או לילה, ואם יום הוא נמצא שמתחילת בין השמשות כבר קיימתי התוספת. ואע"ג שלהצד שבין השמשות הוא לילה, נמצא שצריך להוסיף לפני תחילת בין השמשות, כיון שכל מצוות תוספת לדין במחלוקת ראשונים היא שנויה, נמצא שיש כאן ספק ספקא, ספק אם חייבים במצוות תוספת, וספק אם לא די מה שמוסיף קודם צאה"כ.

ונראה ליישב, דמשמעות לשונות הראשונים שגדר המצווה היא להוסיף יותר ממה שהוא מחויב מצד ספיקי שבת עצמה, וכיון שבין השמשות הוא ספק לדין אם יום או לילה, צריך להוסיף לפני שנוגע בספיקא דבין השמשות. ואפשר לפרש שזהו עצמו גדר המצווה לצאת מכל ספק ולהוסיף יותר ממה שהספק דורש, ויתכן שהוא מצד כבוד וחביבות השבת, אבל גם זה מתקיים דווקא כשמוסיף יותר מהמחויב מצד הדין עצמו.

ה.

כתב המשנ"ב (סי' רסא ס"ק כא) שכדי לקיים מצוות תוספת שבת צריך לקבל שבת בדיבור או בלב או באמירת ברכו, ואחרי קבלת שבת כזו נתבאר בפירוש שאין מתפללים מנחה (במשנ"ב סי' רסג ס"ק מג). ויל"ע אם לא התפלל עדיין מנחה והזמן סמוך לשקיעת החמה, אם טפי עדיף לקבל עליו שבת ולקיים מצוות תוספת, או שיתפלל מנחה ויקיים תוספת רק בפרישה ממלאכה. ולכאורה אם מצוות תוספת דורשת שיקבל עליו קדושת שבת כמשמעות דברי הפוסקים, לכאורה ראוי שלא ידחה מצווה דאורייתא לדעת רוב הראשונים בשביל לקיים תפילת מנחה. אמנם עיין במשנ"ב שם שכתב

בזה"ל, ותתפלל מנחה תחילה דהואיל וכבר קבלה שבת שוב א"א להתפלל תפילה של חול, ובשאינן שהות לזה יותר טוב שתתפלל ערבית שתיים מלכנוס ח"ו בספק חילול שבת, עכ"ל. ונראה שאין לדייק מדבריו שראוי לבטל מנחה רק בשביל שלא להגיע לספק חילול שבת, אבל בשביל לקיים מצוות תוספת אין ראוי לבטל מנחה. משום שכיון שתוספת קיי"ל לרוב ראשונים שהיא מדאורייתא, ואין סברא לבטל דין תורה בשביל מנחה, ויותר נראה שהמשנ"ב מדבר באישה שצריכה להדליק נרות לפני כניסת השבת, והחשש שתגיע לספק חילול שבת קרוב, אבל גם בלי זה מבטלים מנחה בשביל תוספת. ושמעתי מהגר"נ קרליץ זצ"ל שחמש דקות לפני השקיעה כבר אין להתפלל מנחה וצריך לקבל שבת.

ואם צריך להדליק נר שבת וחנוכה בזמן התוספת המחויבת, בזה לכאורה הוא פשוט שמצוות תוספת דוחה מצוות מדברי סופרים, שהרי מצוות אלו מתקיימות במלאכה ממש.

ז.

יל"ע אם מותר להכין בשבת וביו"ט מבעוד יום, דברים שייהנו מהם רק אחרי צאת השבת והיו"ט, בעוד שעדיין קדושת השבת עליו כדין תוספת שבת. ויש בהחלט סברא לומר שכיון שעדיין נוהגת קדושת שבת, מצד קיום מצווה דאורייתא אין בזה הכנה לחול, וכמדומני שנוהגים להקל בזה, וצ"ע.

כעין זה בעניין אחר יל"ע אם מותר לעשות מלאכה ביו"ט לצורך אוכל נפש שייהנה ממנו אחר צאת היום, בעוד שעדיין נוהג קדושת יו"ט מצד תוספת. ויש סברא לחלק בין שתי השאלות, כיון שאיסור הכנה משבת לחול אינו איסור מדאורייתא. ואילו המבשל מיו"ט לחול הוא פלוגתא דאמוראי אם לוקה או לא, עיין פסחים דף מו ע"ב, ובפשטות פסקינן שפטור משום הואיל ואי מקלעי אורחים, [ועיין ברמב"ם פ"א מהלכות יו"ט הט"ו].

ואם כנים הדברים לאסור, בשתי השאלות יהיה הדין שגם אסור להכין משבת לזמן בין השמשות, שהרי הוא מכין מוודאי שבת לספק שבת. וכמו

כן יהיה אסור לעשות מלאכת אוכל נפש מבעוד יום בשביל להנות ממנה בתוך בין השמשות.

ומפורסם בשם מרן הגר"ח בעושה מלאכה בבין השמשות של מוצאי יו"ט, ונהנה ממנה בתוך בין השמשות, שיש לחוש שמא כשעשה המלאכה היה עדיין יום וכשנהנה הוא כבר לילה, ונמצא עושה מלאכה מיו"ט לחול. ואלו המחמירים בזה בעישון סיגריות נראה שאין זה אמת, שהרי נהנה מכל חלקי העישון ולא רק בשאיפת העשן פנימה. אבל במבשל מים כדי לשתותם אחר כמה דקות יל"ע בסברת הגר"ח. ואולי יש להתיר מכוח ספק ספקא, שהרי יש להסתפק אם זמן המלאכה הוא יו"ט או חול, וגם אם הוא קודש אולי גם זמן ההנאה הוא קודש. וכמובן אין זה ספק ספקא המתהפך, ולא לפי מידתי להיכנס כאן לגדרי ספק ספיקא, וצ"ע בכל זה למעשה.

ז.

במלאכת בורר שהותרה לצורך אכילה מיד, י"ל בפשטות שאין צורך כלל שלא לתר יהיה בעוד שבת, שהרי אין הכוונה שהותר בורר לצורך אכילה מפני חשיבות המצווה לאכול בשבת, אלא שבורר לא לתר אינו דרך עשיית מלאכה אלא דרך אכילה, ואפילו אם נהנה לאחר השבת אין בזה מלאכה כלל. ויל"ע קצת בזה מלשון הגמ' (שבת עד א'), שהזכירו שם הלשון בו ביום, ואע"פ שמסקנת הסוגיא שבורר לבו ביום הווה כבורר לאוצר וחייב, יל"ע אם אפשר ללמוד חומרה שבורר ליום אחר אף אם הוא לא לתר יהיה מקום לאוסרו, ולכאורה הסברא היא להתיר, וצ"ע.

ה.

כתב בשו"ע (סי' רצט ס"א), דאסור לאכול שום דבר או אפילו לשתות יין או שאר משקין משתחשך עד שיבדיל. ושם בהמשך הדברים הביא פלוגתא דקמאי אם צריך להפסיק סעודה, והרמ"א כתב שהמנהג פשוט להקל. ומשמעות דברי השו"ע וגם המשנ"ב שם (ס"ק א), שבבין השמשות

אסור לאכול אא"כ הוא באמצע סעודה. ובמשנ"ב שם כתב להקל עד שמגיע תחילת בין השמשות לרבנו תם. ובספר דינים והנהגות כתב שהחזו"א הורה שאין לאכול כלום מן השקיעה שלנו. וטעמו פשוט, שאצל המשנ"ב שיטת רבנו תם אכתי נחשבה לדעה שיש לחוש לה, ואילו החזו"א הכריע כבר כהגאונים.

ולדידי יש להקשות טובא, הרי איסור אכילה מגיע מפני חובת הבדלה שחלה עליו, ולכאורה קשה מאד לומר שבבין השמשות חלה כבר חובת הבדלה למרות שעדיין הוא ספק שבת, והזכרנו לעיל את דברי התוס' בברכות (כז ב') שאסור לעשות הבדלה מבעוד יום משום שמחויב להוסיף מחול על הקודש, וא"כ איך יתכן שאסור לו לאכול מפני חובת הבדלה ועדיין אסור לו לעשות הבדלה.